

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ШКАВРО ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 378:373.3/.5.091.12.011.3-051:[811.161.2+82]:001.893(043.3)

**МЕТОДИКА ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ З
МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському університеті імені Бориса Грінченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Караман Станіслав Олександрович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Омельчук Сергій Аркадійович,
Херсонський державний університет,
проректор із наукової роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Груба Таміла Леонідівна,
Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука,
декан історико-філологічного факультету,
доцент кафедри української мови
та методик викладання.

Захист дисертації відбудеться «___» березня 2019 р. о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.05 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано «___» лютого 2019 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Р. С. Дружененко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стрімкі соціально-економічні, культурно-освітні, інформаційно-технологічні трансформації в сучасному суспільстві зумовлюють підготовку фахівців освітньої галузі, здатних ефективно працювати в умовах інтенсивного накопичення наукової інформації, які прагнуть до професійного саморозвитку і самореалізації, володіють умінням використовувати засвоєну теорію в практичній діяльності, а також оперують методичним інструментарієм оцінювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу. Реформування системи української освіти, вимоги до підвищення її якості закономірно актуалізують проблему тестового контролю знань як механізму неперервного відстеження результатів академічної успішності майбутніх учителів української мови і літератури.

Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”)), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020), Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти відкривають нові перспективи для реалізації інтелектуального й особистісного потенціалу майбутнього вчителя української мови і літератури.

Аналіз спеціальної літератури з досліджуваної проблеми засвідчує, що в науці проблемі тестового контролю приділено належну увагу, зокрема психолого-педагогічним аспектам моніторингового супроводу (В. Аванесов, А. Алексюк, С. Ананьїн, В. Бондар, С. Мартиненко, О. Савченко, Ю. Бабанський, В. Беспалько, Б. Бітінас, М. Голуб'єв, О. Киричук, І. Лернер, В. Полонський, П. Підкасистий, В. Семиченко), теоретичним і лінгводидактичним засадам контролю навчальних досягнень учнів і студентів (А. Богуш, В. Борисенко, М. Вашуленко, Н. Голуб, Н. Гавриш, О. Горошкіна, Н. Дика, Т. Донченко, О. Дуке, Р. Дружененко, С. Караман, О. Караман, О. Кучерук, О. Копусь, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Попова, І. Хом'як, Л. Овсієнко, Л. Кулик, М. Пентилюк С. Яворська та інші).

Важливими вважаємо теоретичні положення дисертацій та монографічних праць (В. Биков, О. Жильцов, О. Буйницька, О. Зарудня, Ю. Богачков, Ю. Жук, М. Ісаченко Л. Плетньова, С. Мартиненко, Н. Морзе, Л. Кухар, В. Сергієнко, Л. Літвінчук, І. Булах, М. Мруга, О. Масалітіна, Л. Рабійчук,), присвячених різним аспектам тестового контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу.

Опрацювання філософських, психологічних, педагогічних, лінгвістичних, лінгводидактичних праць в аспекті методики тестового контролю навчальних досягнень, актуальність проблеми дослідження підтверджують необхідність розв'язання *суперечностей* між:

- сучасними тенденціями до зміни ціннісних орієнтирів в українській освіті й необхідністю оновлення методичного інструментарію задля ефективного контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури за відповідними освітніми рівнями;
- об'єктивною необхідністю підвищення якості навчання мовознавчих та лінгводидактичних дисциплін і відсутністю належного науково-

методичного супроводу для контролю навчальних досягнень студентів;

- необхідністю розроблення та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти стандартизованих тестових завдань для вимірювання не тільки кількісних, а й якісних показників навчальних досягнень студентів.

Відтак актуальність і педагогічна значущість проблеми, окреслені суперечності зумовили вибір теми кандидатської роботи: **«Методика тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін»**.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи та індивідуального плану аспіранта Київського університету імені Бориса Грінченка. Тему дисертації затверджено вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 2 від 25 лютого 2016 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 3 від 29 березня 2016 року).

Об'єкт дослідження – процес навчання мовознавчих та лінгводидактичних дисциплін майбутніх учителів української мови і літератури в умовах закладу вищої освіти.

Предмет дослідження – типи тестів; принципи, методи, форми оцінювання тестових завдань із мовознавчих дисциплін під час контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та розробленні методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін.

Для реалізації поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити історію розвитку тесту як об'єкта теоретичного аналізу в педагогічній науці та схарактеризувати класифікаційні ознаки тесту як інструмента вимірювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу.
2. З'ясувати й уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження.
3. Проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення для тестового контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу.
4. Визначити критерії та показники рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури.
5. Розробити методику тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін та експериментально перевірити її ефективність.

Для реалізації поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**:

теоретичні: аналіз і синтез філософської, лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з обраної проблеми для визначення

поняттєво-категорійного апарату дослідження; обґрунтування основних класифікаційних ознак та лінгводидактичних умов упровадження тестових завдань для майбутніх учителів української мови і літератури; розроблення методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін;

емпіричні: спостереження за освітнім процесом, анкетування, тестування, бесіди зі студентами, викладачами, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), під час якого перевірялася ефективність методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін.

методи математичної статистики застосовувалися для опрацювання отриманих даних, установлення кількісних та якісних залежностей між досліджуваними явищами і процесами.

Теоретико-методичну основу дослідження становлять основні положення і висновки фундаментальних теорій та концепцій, присвячені: філософському осмисленню сучасних тенденцій розвитку освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Лутай, В. Огнев'юк, С. Подмазін, М. Романенко та інші), реалізації компетентнісного підходу в освіті (І. Бех, Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоева, Л. Хоружа), сучасні психолого-педагогічні теорії про взаємозв'язок навчання, виховання й розвиток особистості (Ю. Бабанський, Л. Виготський, С. Гончаренко, Д. Ельконін, І. Зимня, С. Рубінштейн), методологічні й теоретичні аспекти педагогічного моніторингу (О. Абдулліна, В. Андреев, В. Кальней, Д. Матрос); упровадження моніторингу в галузі освіти (Н. Вербицька, В. Горб, Н. Мельникова, О. Орлов та інші), теорії та концепції педагогічної діагностики (А. Белкін, К. Бітінас, К. Інкенгамп, А. Кочетов, С. Мартиненко), дослідження лінгводидактів із проблеми удосконалення змісту мовної освіти й оптимізації освітнього процесу (З. Бакум, О. Біляєв, М. Вашуленко, О. Дуке, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, Н. Дика, Р. Дружененко, С. Караман, О. Караман, О. Кучерук, Л. Овсієнко, С. Омельчук, М. Пентилюк, С. Яворська та інші).

Вірогідність наукових результатів і висновків забезпечені: методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних положень дослідження; опорою на досягнення в царині сучасної лінгвістики, психології, методики навчання української мови; сукупністю використаних методів дослідження, організацією педагогічного експерименту й позитивними результатами експериментального навчання.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Київського університету імені Бориса Грінченка (№162 від 04.06.2018), Херсонського державного університету (акт № 08-31/928 від 04.06.2018), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-08/638 від 04.06.2018), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт №1246/24 від 05.06. 2018).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше досліджено* історію розвитку тесту як об'єкта теоретичного аналізу в педагогічній науці та *схарактеризовано* класифікаційні ознаки тесту як інструмента вимірювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу; *з'ясовано* сутність базових понять дослідження: «тест», «тестування», «лінгвістична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури», а також *уточнено* змістове наповнення поняття «тестовий контроль навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури», *проаналізовано* зміст навчально-методичного забезпечення для тестового контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу; *визначено* критерії та показники рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури; *розроблено* методику тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін; *подальшого розвитку* набули положення про діагностичну діяльність тестового контролю майбутніх учителів української мови і літератури та шляхи упровадження тестового контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, розробленні системи тестових завдань, методичних рекомендацій у форматі змішаного і дистанційного навчання з мовознавчих дисциплін.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що пропонується методика тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін можна використовувати в процесі лінгвістичної та лінгводидактичної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, системі післядипломної педагогічної освіти, самоосвіти. Теоретичні положення та висновки дисертації можуть бути використані для удосконалення змісту програм, підручників, посібників із дисциплін мовознавчого та лінгводидактичного циклу, у практичній діяльності вчителів-словесників, у підготовці спецкурсів та спецсеминарів для студентів педагогічних закладів вищої освіти, у розробленні електронних підручників та посібників із методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки, результати дослідження обговорювалися й доповідалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: III Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 2016), V Міжнародній науковій конференції «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри» (м. Кривий Ріг, 2017), III Міжнародному конгресі «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (м. Одеса, 18-21 травня 2017), III Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ» (м. Київ, 21 березня 2017), Науково-практичній конференції з міжнародною участю з нагоди 15-річчя заснування кафедри українознавства «Сучасна українська нація: мова, історія, культура» (м. Львів, 16-17 березня 2016); *всеукраїнських*: Всеукраїнській науково-

практичній конференції «Лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсний простір: здобутки і перспективи» (м. Київ, 2 – 13 жовтня 2017), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Лінгвістика наукового тексту: теорія і практика» (м. Херсон, 17-18 березня 2016).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження опубліковано у 9 одноосібних публікаціях, у тому числі 5 статей у фахових часописах та збірниках праць, із них 1 – у зарубіжному виданні, 4 публікації додатково висвітлюють наукові результати роботи.

Структура дисертації зумовлена логікою дослідження, його метою й завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (305 найменувань, із них 7 – англійською мовою). Робота містить 7 таблиць, 4 рисунки. Загальний обсяг дисертації 241 сторінка, з яких 165 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, теоретико-методичну основу, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення; подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, список публікацій автора, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади розроблення тестових завдань для контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу» – досліджено історію розвитку тесту як об'єкта теоретичного аналізу в педагогічній науці, проаналізовано сутнісні характеристики базових понять дослідження, схарактеризовано класифікаційні ознаки тесту як інструмента вимірювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу.

Історико-педагогічний аналіз спеціальної літератури дав змогу з'ясувати, що тест як особлива форма перевірки та оцінювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу має давню історію, витoki якої сягають ще стародавньої Греції.

У розділі з'ясовано, що упродовж тривалого часу розвитку освіти філософи доби античності (Фалес, Теофан, Аристотель, Платон) порушували проблему створення спеціального інструментарію для визначення рівнів засвоєння знань про сутність світу; розроблення самобутньої системи діагностування знань слухачів про вміння вести й підтримувати дискусію, доречно добирати слова, риторичні фігури для переконування співбесідника; доведення правомірності своєї позиції з урахуванням і збереженням моральних цінностей.

Установлено, що вперше тестові завдання в Китаї було впроваджено у приватній школі (близько 551-479 р. до н. е.), яку відкрив філософ Конфуцій, де вивчалася «китайська грамота». Відповідно викладачам необхідно було розробляти систему опитування, здійснювати у процесі навчання діагностику знань не лише з «китайської грамоти», а й з музики, мистецтва (мистецтва «Лю-і»), малювання тощо. Досить прискіпливо укладалися тестові завдання в Індії (III тис. до н. е.), де суворо оцінювалися знання брахманів (служителів Бога) і кшатріїв (шляхетської і військової каст).

Вивчення джерельної бази дало змогу констатувати, що з появою перших шкіл у Київській Русі система виховання будувалася здебільшого на народних звичаях і обрядах через трудову діяльність та реальні людські стосунки. Оцінювання знань тогочасних учнів здійснювалося в усній формі, зокрема: під час опитування, бесіди із вихованцем, шляхом спостереження за практичними вміннями і навичками, вмінням аналізувати і складати прислів'я, приказки, тексти, співати пісні.

Виявлено, що в братських школах було впроваджено граматику церковнослов'янської мови Мелетія Смотрицького, в якій дослідники виокремили завдання на зразок тестових, що не відповідають сьогodнішнім уявленням про тестування та діагностування знань опитуваних.

У Січовій школі, яка набула статусу кращої ораторської школи доби Козаччини, учні почали вивчати українську мову, старослов'янську і латинську мови, піїтику, риторичку, математику, географію, астрономію, військову справу, що й зумовило потребу в розробленні спеціальної системи оцінювання учнів передовсім виразного читання, співу, вміння звертатися до слухача через слово, відтак вперше виникла необхідність у створенні системи мовних вправ і завдань з української мови.

У контексті нашого дослідження заслуговує уваги досвід використання тестових завдань у країнах Європи та США (XIX-XX ст.), де започатковано створення тестів на визначення інтелекту з урахуванням результатів дослідження психічних процесів; упроваджено тестування для вивчення індивідуальних особливостей психічних і фізіологічних функцій громадян; розроблено тести на з'ясування рівня сформованості в учня вміння писати та здійснювати математичні обрахунки (Д. Райс, 1902); визначено «норми» для перевірки здатності до розв'язання задач та вправ (Е. Торндайк, 1903), створено арифметичний тест на визначення рівня сформованості умінь виконувати основні арифметичні дії (С. Кортіс, 1915); запропоновано систему масового тестування інтелекту з допомогою IQ-тестів для перевірки розумових здібностей новобранців під час першої світової війни (Роберт Єркс, 1914), що в подальшому трансформовано і пристосовано для масового оцінювання абітурієнтів військових спеціальностей (Карл Браем, 1918). Створено альтернативу іспиту SAT (іспит АСТ), кілька варіантів тестів із конкретних предметів (іспити AP та спеціалізовані тести SAT), професійні вступні тести (LSAT, MCAT, GRE), державні стандартизовані тести, які проводили в межах виконання законопроекту.

Узагальнення теоретичних напрацювань науковців, вивчення нормативних документів Міністерства освіти і науки України дало змогу констатувати, що зі здобуттям незалежності України виникла необхідність масового впровадження тестування абітурієнтів з української мови та літератури, історії України, біології, математики. Відповідно постало завдання розробити посібники, довідники з окремих предметів для вступників до вищих навчальних закладів із орієнтовними зразками завдань і тестів, а також відповідей до них. У 1993 році на замовлення Міністерства освіти і науки України, Інституту системних досліджень освіти України було підготовлено авторським колективом (А. Гнатюк, О. Кононенко, М. Конончук, Т. Конончук, Ф. Кислий, Л. Сайченко) посібник-довідник для вступників до вищих навчальних закладів з української мови і літератури у 2-ох частинах (питання і завдання, відповіді) на філологічні спеціальності.

Аналіз результатів тестування абітурієнтів засвідчив недостатній рівень підготовки вступників із предметів, винесених на вступні випробування. З 2000-х років розпочато в Україні поетапне запровадження тестування з предметів у чотирьох вищих навчальних закладах (2003 рік — 3121 учасник тестування, в експерименті брали участь 4 університети; 2004 рік — 4500 учасників тестування, 31 університет зараховував результати тестування за згодою абітурієнтів; 2005 рік — 8700 випускників ЗНЗ, в експерименті брали участь усі виші України). У 2006

році створено Український центр оцінювання якості освіти, який за підтримки міжнародного фонду «Відродження» уперше провів зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень на національному рівні, у якому взяли участь 41 000 випускників загальноосвітніх навчальних закладів (з української мови, математики та історії). Із 2008 року вступ до вищих закладів освіти України здійснюють тільки за результатами зовнішнього незалежного оцінювання.

Студіювання праць сучасних дослідників з обраної теми дало змогу констатувати, що особливий внесок у розвиток тестології як наукового напрямку належить українським педагогам (Г. Ващенко, П. Волобуїв, О. Залужний, Є. Ігнат'єв, Г. Костюк, А. Мандрика, Я. Чепіга), лінгводидактам (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, К. Борисенко, С. Караман, О. Караман, Л. Овсієнко, С. Омельчук, Л. Попова, С. Яворська) які обстоювали позицію щодо обов'язкового впровадження тестового контролю у закладах вищої освіти. Взято до уваги, що проблема ефективного оцінювання якості знань майбутніх фахівців гостро постає в умовах зорієнтованості на сучасні тестові технології контролю навчальних досягнень майбутніх фахівців.

У результаті теоретичного осмислення значної частини наукових досліджень, що віддзеркалюють пошуки ефективних шляхів упровадження методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури, формування необхідних компетентностей студентів, зроблено висновок, що репрезентований у дослідженні термінологічний апарат, відображаючи стан розробленості обраної проблеми у науці, окреслює стратегію дослідницького пошуку і є ключем до розуміння сутнісних характеристик базових понять роботи, у тлумаченні яких на сучасному етапі простежуються такі тенденції: багатогранність змісту, функціонування поряд із традиційними, інноваційних підходів до розкриття базових понять «тест», «тестування», «тестовий контроль та перевірка навчальних досягнень студентів», «лінгвістична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури».

Поняття «тест» у педагогічній літературі схарактеризовано як сукупність запитань, які переважно потребують однозначної відповіді, укладений за певними правилами та процедурами; передбачає попередню експериментальну перевірку й відповідає таким характеристикам ефективності, як валідність і надійність; сукупність завдань із певної галузі знань, дисципліни (навчального предмета); дозволяє кількісно оцінити знання, вміння, навчальні досягнення, компетентність суб'єктів освітнього процесу; стандартизоване завдання, за результатами якого роблять висновок про рівень знань, вмінь та навичок того, кого тестують; завдання стандартної форми, виконання яких повинно виявити певний рівень знань, умінь і навичок, практичного досвіду, ціннісних орієнтацій, зокрема уміння слухати, сприймати і запам'ятовувати почуте (аудіювання), читати текст, а потім відтворювати в усній чи писемній формах (говоріння і письмо).

«Тестування» розглянуто як метод педагогічної діагностики, за допомогою якого вибір поведінки, що репрезентує передумови чи результати навчального

процесу, повинен максимально відповідати принципам зіставлення, об'єктивності, надійності та валідності вимірів, має пройти оброблення й інтерпретування, бути прийнятним для застосування в освітній практиці.

У роботі зміст поняття *«тестовий контроль навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури»* потлумачено як інструмент діагностування (поточного та підсумкового), що містить кваліметрично вивірену систему тестових завдань і передбачає стандартизовану процедуру проведення, заздалегідь спроектовану технологію оброблення та аналізу результатів тестування.

У результаті теоретичного осмислення значної частини праць, які характеризують лінгвістичну компетентність, з'ясовано, що дослідники виокремлюють такі складники *лінгвістичної компетентності* – когнітивний, що репрезентує знання про мову, мовні одиниці, правила їх функціонування; операціональний, що свідчить про володіння мовними одиницями, здатність будувати правильні власні висловлення й сприймати чужі; особистісний, що включає й мотивацію – готовність оперувати мовними засобами в процесі мовленнєвої діяльності, використовувати ці знання. Зміст поняття *«лінгвістична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури»* потлумачено як Системне особистісне утворення, що інтегрує знання з мовознавчих дисциплін, володіння лінгвістичною термінологією, здатність методично адаптувати мовознавчі відомості відповідно до вікових особливостей учнів, володіння мовними засобами в різних ситуаціях, особистісні й комунікативні якості, мовно-комунікативний досвід, усвідомлення ціннісних орієнтацій і мотивів особистісно-професійної комунікації та її розвитку.. Саме лінгвістична компетентність допомагає краще зорієнтуватися в мовленнєвій ситуації, бо належить і до знань, і до вміння застосовувати ці знання під час комунікації.

Узагальнення результатів наукових досліджень дали змогу з'ясувати, що класифікаційні ознаки тесту як інструменту вимірювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу схарактеризовано в працях багатьох зарубіжних та українських дослідників: З. Бакум, П. Блонський, В. Борисенко, М. Бернштейн, Н. Гавриш, Т. Груба, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, Р. Дружененко, Г. Залкінд, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, О. Кучерук, І. Некоз, П. Клайн, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Плетньова, А. Шуберт, М. Фіцула, С. Яворська та інші.

У процесі дослідження визначено, що на сучасному етапі розвитку тестології як наукової галузі розроблено різні типи тестових завдань, які в роботі прокласифіковано за двома ознаками: 1) *цільовими (функціональними) і смисловими ознаками з урахуванням*: мети застосування; видів контролю; об'єкта контролю; співвідношення із нормами чи критеріями; статусу програми контролю; 2) *формальними ознаками з урахуванням*: структури та способу оформлення відповіді; характеру вибіркового відповідей; гомогенності завдань; способу презентування; використанням засобів оперативного машинного зв'язку.

Продуктивними для нашого дослідження визначено такі типи тестових завдань для контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін, як: навчальні, контрольні, альтернативні, варіативні, послідовні, конструктивні, ланцюгові, тематичні, ситуативні, а також тести успішності та комп'ютерні тести.

Установлено, що в процесі складання тестів важливим є визначення мети, що саме необхідно перевірити за допомогою тестів: знання окремих фактів, термінів, понять; вміння формулювати означення, поняття, визначати їх зміст та об'єм; вміння аналізувати: знаходити спільне та відмінне. Результати ж тестування прийнято аналізувати за трьома параметрами: за змістовою характеристикою знань; за якісною характеристикою знань; за тими інтелектуальними вміннями, які необхідні для розв'язання того чи того тестового завдання.

З огляду на пізнавальну діяльність студентів, враховано, що тести контролю навчальних досягнень студентів активізують мислення, сприяють розвитку в них уміння концентруватися, робити правильний вибір, усувати неточності й неповноту у формулюванні певних тверджень, а найголовніше – саме за допомогою тестів процес перевірки навчальних досягнень студентів (рівень їхніх знань, умінь і навичок з конкретної дисципліни, сформованість у них необхідних компетентностей) значно об'єктивується й убезпечується від суб'єктивної думки викладача, а відповідно забезпечують для кожного з учасників освітнього процесу рівні умови під час контролю навчальних досягнень. З'ясовано, що переваги тестів над іншими формами контролю є найсуттєвішими, оскільки суб'єкти навчальної діяльності та ті, хто навчає чи контролює на перше місце ставлять саме об'єктивність та ймовірність тесту як форми контролю й оцінювання знань, умінь, навичок, рівнів сформованості ключових та професійних компетентностей майбутніх фахівців.

У другому розділі – «Теорія і практика розроблення тестових завдань із мовознавчих дисциплін для контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури» проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення для тестового контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу; схарактеризовано типи, функції тесту та принципи, методи, форми оцінювання тестових завдань; визначено критерії та показники рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури.

У результаті аналізу змісту навчально-методичного забезпечення з'ясовано, що в умовах динамічного розвитку й інтеграції освіти в європейський простір виняткової актуальності набуває проблема ефективної та об'єктивної перевірки знань майбутніх фахівців за допомогою тестових завдань. В Україні нині функціонує значна кількість рекомендованих галузевим міністерством до використання в освітньому процесі альтернативних посібників, у яких вміщено різні типи тестових завдань із мовознавчих дисциплін, з-поміж них навчально-методичні посібники: «Українська мова: Орфографія. Орфоепія. Тестові

завдання» (за ред. М. Микитин-Дружинець, 2009); «Українська мова. Теорія, завдання, тести» (авторський колектив О. Бас-Кононенко, Л. Гнатюк), репрезентують тестові завдання для тематичного та підсумкового оцінювання знань з окремих розділів – орфоєпії та орфографії; навчальні посібники: «Сучасна українська літературна мова» (авторський колектив С. Караман, О. Караман, М. Плющ та ін., 2011), де запропоновано блоки тестових завдань із фонетики, орфоєпії, графіки, орфографії, морфеміки, словотвору, морфології, синтаксису; «Українська мова у професійному спілкуванні» (В. Мозговий, 2008), що вирізняє з-поміж інших посібників, розподіл за блоками на тести для формування знань і тести для формування вмінь; робочий зошит «Практикум з української мови» (авторський колектив В. Шевчук, О. Кабиш, 2013), який охоплює правописні та синтаксичні норми й з допомогою бліцтестів до кожного заняття уможливило перевірку й оцінювання засвоєних знань суб'єктів освітнього процесу. Крім того, є спеціальні праці: «Конструювання тестів. Курс лекцій» (авторський колектив Л. Кухар, В. Сергієнко, 2010); навчальний посібник «Створюємо якісний тест» (І. Булах, М. Мруга, 2009) де запропоновано поняттєвий апарат, типи, функції тестових завдань та методи їх оцінювання. У навчально-методичному посібнику із впровадження тестів на електронних платформах «Тестовий контроль знань студентів у системі Moodle» (за заг. ред. О. Жильцова, 2012) подано загальні відомості про роботу в електронній навчальній системі Moodle та методичні орієнтири у створенні електронного курсу для дистанційного навчання.

Ураховано, що для забезпечення об'єктивності в оцінюванні навчальних досягнень студентів тестові завдання мають відповідати таким вимогам, як: валідність; достатній рівень складності; об'єктивність і надійність; репрезентативність; значущість і дискримінантність; достовірність, науковість. З-поміж різних форм діагностування успішності студентів виокремлено три основні: 1) тестові завдання, що фіксують успішність загалом після завершення встановленого періоду навчання; 2) тестові завдання, що фіксують успішність вивчення окремих розділів навчального плану і досягнення визначених цілей; 3) тестові завдання, що фіксують успішність у конкретний період навчання.

Виявлено, що у педагогічній літературі поширення набула така класифікація тестових завдань: 1) тестові завдання з вибором відповідей: однієї правильної відповіді; неправильної відповіді, тобто відповіді до завдань на пошук помилки, відповіді до завдань на встановлення відповідності; 2) завдання з відкритою відповіддю: на завершення (доповнення) висловлення, формулювань визначень, правил; на встановлення правильної послідовності.

За наявності або відсутності варіантів відповідей у лінгводидактиці виокремлено завдання закритої форми (вибір правильної відповіді із переліку можливих варіантів) та відкритої форми (самостійне формулювання відповіді на запитання за його змістом).

З'ясовано, що під час перевірки тестових завдань необхідно керуватися такими принципами оцінювання: об'єктивності, прозорості, регламентованості; методами оцінювання: традиційними методами (дихотомічне оцінювання);

методом корекції на вгадування «правильний мінус неправильний»; методом корекції на вгадування «правильний плюс пропуск»; методом «доведення відповіді до правильної»; умовами об'єктивного контролю навчальних досягнень студентів: наявність комплексу випробувальних завдань, шкали стандартної системи оцінювання та спеціально розроблених кількісних норм.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту було визначено критерії сформованості лінгвістичної компетентності, а саме: *когнітивний*, – показниками якого є повнота, системність, систематизованість, дієвість, усвідомленість знань, що стимулюють активну мовленнєву роботу майбутніх учителів української мови і літератури, когнітивні дії та операції сприяють інтелектуальному розвитку студентів у процесі засвоєння мовознавчих дисциплін; *діяльнісний*, – показниками якого є здатність самостійно й раціонально передбачати відтворення й трансформування мовного і мовленнєвого матеріалу, ґрунтується на побудові за зразком, схемою, планом, доповненні, поширенні, відновленні; *професійно-зорієнтовані*, які забезпечують вміле використання мовних одиниць відповідно до потреб реальної комунікації майбутніх учителів української мови і літератури, а також стимулюють до самостійності у творенні тестових завдань і самоперевірки.

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту дав змогу виявити певні тенденції у результатах навчальних досягнень студентів, продіагностованих за допомогою традиційних тестових завдань (відкритої та закритої форм); тестових завдань для з'ясування академічної успішності після вивчення конкретної теми; тестових завдань для діагностування академічної успішності після вивчення окремих розділів навчального плану і досягнення визначених цілей; тестових завдань для визначення успішності загалом, що репрезентують одержані результати про стан та рівні сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури: високий, достатній, середній, елементарний, а також підтвердив доцільність розроблення методики тестового контролю майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін.

Показники рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури до початку експериментального навчання подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури

Курс	Кількість студентів	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Елементарний рівень	
		Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток
I - II курс	294	47	15,7%	77	26,2%	125	42,8 %	45	15,3%
III курс	157	18	11,4%	29	18,5%	84	53,6%	26	16,5%
IV курс	149	12	8,1%	26	17,4%	89	59,7%	22	14,8%

Кількісний аналіз результатів констатувального зрізу засвідчив недостатній рівень сформованості лінгвістичної компетентності, що й зумовило необхідність розроблення та експериментальної перевірки методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка запропонованої методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін» – з'ясовано мету, завдання та зміст експериментально-дослідного навчання, описано методику тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін; проаналізовано результати формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту.

Мета експериментального навчання полягала у створенні методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін. Відповідно до мети у процесі експерименту розв'язувались такі завдання:

- розроблення програми експериментально-дослідного навчання студентів I-IV курсів;
- визначення рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури;
- експериментально перевірити ефективність розробленої методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін.

В основу розроблення програми експериментального навчання було покладено припущення, що методика тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін сприятиме формуванню лінгвістичної компетентності за умов:

- адаптації міжнародного діагностувального інструментарію у формі тестових завдань з мовознавчих дисциплін до умов використання в сучасних закладах вищої освіти України;
- створення різних типів тестів з урахуванням обґрунтованих у педагогічній науці принципів, методів, форм оцінювання тестових завдань трьох рівнів складності;
- оптимального поєднання на заняттях із мовознавчих та лінгводидактичних дисциплін традиційних (бланкове тестування) та інноваційних форм (електронні платформи) тестового контролю навчальних досягнень.

У процесі експериментального навчання під час опанування мовознавчих дисциплін використано комплекс різнотипних тестових завдань: навчальних, контрольних, альтернативних, варіативних, послідовних, конструктивних, ланцюгових, тематичних, ситуативних, а також тестів успішності та комп'ютерних тестів, вибір яких залежав від змістового компонента виучуваного

розділу, а також принципів побудови змісту тестових завдань (лінійного, спірального). Методика тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури реалізовувалась і шляхом задіяння платформи Moodle, у якій запропоновано теоретичні та практичні блоки з дисциплін мовознавчого циклу та тестології, а також тренувальні й контрольні тестові завдання для самоперевірки із використанням гіпертекстових покликань, що передбачали усунення прогалин у засвоєному матеріалі.

На підставі аналізу результатів констатувального зрізу було виділено технологічні етапи в реалізації педагогічного експерименту, відповідно до кожного з яких сформульовано цілі, визначено завдання, очікувані результати, запропоновано адекватні змісту форми, методи, прийоми й засоби навчання.

На першому етапі – *мотиваційно-цільовому* – під час вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова» («Фонетика». «Орфоєпія». «Графіка». «Фонологія». «Лексикологія». «Фразеологія». «Будова слова і словотвір») студенти I курсу засвоювали теорію з фонетики, орфоєпії, графіки, фонології, лексикології, фразеології, з'ясовували взаємозв'язок між одиницями фонетичної системи української мови, вивчали фонетичні засоби, природу наголосу і складу, фонетичні процеси, зміни у мовленнєвому потоці, опановували особливості орфоєпічних й орфографічних норм; студенти II курсу вивчали явища синонімії, антонімії, полісемії, омонімії, паронімії в українській мові, лексичні особливості питомих українських слів та слів іншомовного походження, самотність фразеологічних одиниць та їх класифікаційні ознаки в українській мові. Після опанування відповідних розділів студенти виконували запропоновані викладачем різнотипні тестові завдання, побудовані за лінійним принципом; аналізували й обговорювали результати виконання їх, а також здійснювали самоперевірку та взаємоперевірку (парами, групами) самостійно дібраних із навчальної літератури тестових завдань.

Другий етап – *пошуково-продуктивний* – реалізовано під час вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова» («Морфологія»), на якому студенти III курсу засвоювали мовну теорію про граматичні категорії, граматичні значення та синтаксичні функції повнозначних частин мови, особливості службових частин мов; взаємозв'язок і взаємозалежність одиниць граматики. Після опанування теоретичного матеріалу студенти виконували тестові завдання різних рівнів складності (альтернативні, варіативні, послідовні, конструктивні, ланцюгові, тематичні, ситуативні, а також тести успішності та комп'ютерні тести); розроблені за лінійним та спіральним принципами побудови змісту тестових завдань, готували і захищали мультимедійні проекти тестових завдань, що містили дискусійні питання граматики, а також обґрунтовували доцільність впровадження різних типів тестів під час вивчення конкретної теми. Під час захисту підготовлених третьокурсниками тестових завдань як проекту до виучуваної теми для самоперевірки особливу увагу було відведено формуванню у студентів умінь прогнозувати лінгвістичні утруднення у засвоєнні морфологічної теорії та визначенню найбільш доцільних типів тестових завдань.

Під час третього етапу – проектно-діяльнісного – у процесі опанування дисципліни «Сучасна українська літературна мова» («Синтаксис словосполучення». «Синтаксис простого речення». «Синтаксис складного речення») та дисципліни «Методика навчання української мови в закладах загальної середньої освіти» студенти IV курсу опрацьовували синтаксичну теорію (синтаксис словосполучень, типи підрядного зв'язку у словосполученні, синтаксис простого та простого ускладненого речень, синтаксис складного речення, особливості складносурядного, складнопідрядного, безсполучникового речень, смислові зв'язки між частинами складного речення). Після опрацювання синтаксичної теорії паралельно вивчали теорію про типи, функції та структуру тестових завдань, розміщену в системі електронного навчання Moodle задля самостійного розроблення тестових завдань із синтаксису словосполучення, простого та складного речення, а також з усіх розділів сучасної української літературної мови як для закладів вищої освіти, так і для закладів загальної середньої освіти із подальшим захистом проекту, під час якого обговорювали доцільність проведення тестування за визначеними в лінгводидактиці параметрами: врахування змістової характеристики знань; врахування якісної характеристики знань; оцінювання професійних умінь, які необхідні для добору, розв'язання та аналізу пропонованих та самостійно дібраних тестових завдань із мовознавчих дисциплін для студентів, а також запропонованих тестових завдань з української мови для учнів 10-11 класів загальноосвітніх закладів освіти.

Урахування результатів діагностування уможливило визначення рівнів і показників сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури: високий, достатній, середній, елементарний.

До категорії осіб з *високим рівнем* сформованості лінгвістичної компетентності зараховано студентів I-II курсів – 21%, III – 21,7%, IV – 25,5%, які у процесі формувального етапу педагогічного експерименту виявили сформованість мотивації до опанування мовознавчих дисциплін, інтерес до дослідницької діяльності, роботи з різними інформаційними джерелами; глибокі знання з мовознавчих дисциплін, володіння поняттєво-термінологічним апаратом мовознавчих дисциплін, обізнаність із мовознавчою теорією та теоретичними засадами текстотворення, сформовані вміння вільного володіння засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), здатність самостійно добирати й розробляти тестові завдання для студентів та учнів закладів середньої загальної освіти, аналізувати одержані результати, формулювати теоретичні узагальнення з проблем текстотворення.

Достатній рівень виявили студенти I-II курсів – 53,5%, III – 50,3%, IV – 61,1%, які продемонстрували достатні знання з мовознавчих дисциплін, обізнаність з різновидами наявних тестів у спеціальних виданнях, володіння нормами сучасної української літературної мови (орфоепічними, лексико-семантичними, граматичними, стилістичними, правописними), володіння поняттєво-термінологічним апаратом, а також умінь комунікативно доцільно

застосовувати засоби сучасної української літературної мови, користуватися її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо); уміння правильно визначати мовні поняття, застосовувати мовні знання на практиці, водночас допускаючи поодинокі помилки або неточності. Студенти обізнані з методами дослідження мови, створенням тестових завдань, уміння прогнозувати лінгвістичні утруднення у засвоєнні морфологічної теорії та визначенню найбільш доцільних типів тестових завдань. Проте відчувають незначні труднощі в організації наукових пошуків щодо розроблення змісту тестових завдань за спіралевидним принципом побудови тестів.

Середній рівень засвідчив наявність у студентів знань із мовознавчих дисциплін, однак часткове порушення стилістичних, жанрових та мовних норм. Лексична і граматична будова мовлення бідна та одноманітна; студент недостатньо повно володіє поняттєво-термінологічним апаратом, створенням тестових завдань, умінням прогнозувати лінгвістичні утруднення у засвоєнні морфологічної теорії та визначення найбільш доцільних типів тестових завдань. Припускається невеликої кількості термінологічних помилок; орієнтується в методах дослідження мови, але потребує допомоги в організації наукових пошуків у доборі та створенні тестових завдань для самоконтролю та самоперевірки, в аналізі одержаних результатів і формулюванні висновків. Такий рівень встановлено в студентів I-II курсів на рівні 19,7%, III – 22,9%, IV – 10,7%, майбутніх учителів української мови і літератури.

Елементарний рівень. Студент виявляє незнання норм сучасної української літературної мови (орфоепічних, лексико-семантичних, граматичних, стилістичних, правописних), допускає суттєві помилки у визначенні мовних понять, у застосуванні мовних знань на практиці. Частково володіє поняттєво-термінологічним апаратом, допускає значну кількість термінологічних помилок. Частково володіє методами дослідження мови, створенні різних типів тестових завдань, неспроможний самостійно організувати експериментально-дослідну та науково-пошукову роботу. Такий рівень виявили у студентів I-II курсів – 5,8%, III – 5,1%, IV – 2,7%.

Таблиця 2.

Показники динаміки рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури із мовознавчих дисциплін початку й кінця експерименту

Курс	Кількість студентів	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Елементарний рівень	
		До початку експерименту	Після експерименту	До початку експерименту	Після експерименту	До початку експерименту	Після експерименту	До початку експерименту	Після експерименту
I - II курс	294	15,7%	21%	26,2%	53,5%	42,8 %	19,7%	15,3%	5,8%
III курс	157	11,4%	21,7%	18,5%	50,3%	53,6%	22,9%	16,5%	5,1%
IV курс	149	8,1%	25,5%	17,4%	61,1%	59,7%	10,7%	14,8%	2,7%

Високий рівень сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури зріс на 17,4%, достатній рівень – на 43,7%. До категорії осіб з високим рівнем сформованості лінгвістичної компетентності віднесено 25,5% студентів експериментальних груп, з достатнім рівнем – 61,1%, з середнім – 10,7%, з низьким – 2,7%. Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність запропонованої методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури у процесі формування лінгвістичної компетентності.

Результати педагогічного експерименту переконали в ефективності запропонованої методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін, а відтак і доцільність упровадження її в практику закладів вищої освіти. Дані експериментального дослідження довели, що ефективність пропонованої методики підвищиться за умов упровадження поетапного навчання тестового контролю, оскільки рівень сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури IV курсу суттєво зріс.

ВИСНОВКИ

1. Ретроспективний огляд спеціальної літератури дав змогу простежити основні тенденції в розвитку методики тестового контролю навчальних досягнень як особливої форми перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок суб'єктів освітнього процесу, витоки якої беруть свій початок ще із системи навчання і виховання в стародавній Греції, Китаї, Індії, школах Київської Русі, а також утвердження її в різноманітних модифікаціях на теренах освіти незалежної України, що вочевидь підтверджує актуальність теми дослідження. Студіювання генези обраної проблеми в науковій літературі, спеціальних дослідженнях та власні спостереження спонукали до осмислення й аналізу еволюційних процесів у становленні методики тестового контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу. З'ясовано, що упродовж тривалого часу тест мав різний статус, від несприймання його як ефективної форми контролю на державному рівні й аж до повного визнання та впровадження як обов'язкового зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень на національному рівні для вступу до закладів вищої освіти.

Установлено, що дослідники проблеми тестового контролю навчальних досягнень учнів/студентів виокремили в описі тестових завдань класифікаційні ознаки (функціональні, смислові, формальні), а також визначили їх типи (навчальні, контрольні, альтернативні, варіативні, послідовні, конструктивні, ланцюгові, тематичні, ситуативні, тести успішності та комп'ютерні тести), які в дослідженні адаптовано до умов опанування мовознавчих дисциплін у закладах вищої освіти. Виявлено, що в практиці сучасних закладів освіти України

домінують тестові завдання з вибором відповідей та з відкритою відповіддю, а також тестові завдання закритої та відкритої форм (за наявністю/відсутністю варіантів відповідей). З'ясовано, що результати виконаного тесту доцільно аналізувати за трьома параметрами: за змістовою характеристикою знань, за якісною характеристикою знань, за рівнем інтелектуальних умінь суб'єктів.

2. Аналіз і синтез змісту базових понять дисертації «тест», «тестування», «лінгвістична компетентність» дав змогу визначити сутнісні характеристики їх, а також уточнити семантичне наповнення термінологічного поняття «тестовий контроль навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури», яке потлумачено як інструмент діагностування (поточного та підсумкового), що містить кваліметрично вивірену систему тестових завдань і передбачає стандартизовану процедуру проведення, заздалегідь спроектовану технологію оброблення та аналізу результатів тестування.

3. Вивчення змісту навчально-методичного супроводу в аспекті обраної проблеми дало змогу констатувати, що в аналізованих навчально-методичних та навчальних посібниках («Українська мова: Орфографія. Орфоепія. Тестові завдання»; «Українська мова. Теорія, завдання, тести»; «Сучасна українська літературна мова»; «Українська мова у професійному спілкуванні»; «Практикум з української мови» та інші) як обов'язковий компонент вміщено тестові завдання, що корелюються зі змістом освітніх програм відповідних дисциплін, мовознавчих зокрема. Підкреслено як значний інноваційний здобуток в сучасній освітній практиці упровадження електронних навчальних курсів («Тестовий контроль знань студентів у системі Moodle»), що має значний дидактичний потенціал, а також забезпечує ефективний контроль навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу.

4. Розроблені критерії (когнітивний, діяльнісний, професійно-зорієнтований), показники та виокремлені на їхній основі рівні (високий, достатній, середній, елементарний) дали змогу визначити фактичний рівень лінгвістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на констатувальному та формуальному етапах педагогічного експерименту.

5. Результати експериментально-дослідного навчання підтвердили ефективність запропонованої методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін: до категорії осіб з високим рівнем сформованості лінгвістичної компетентності на I-II курсах віднесено – 21%, III курсі – 21,7%, IV курсі – 25,5% студентів; з достатнім рівнем студенти I-II курсів – 53,5%, III курсу – 50,3%, IV курсу – 61,1%; із середнім у студентів I-II курсів на рівні 19,7%, III курсу – 22,9%, IV курсу – 10,7%; з елементарним на I-II курсах – 5,8%, III курсі – 5,1%, IV курсі – 2,7% студентів філологічних спеціальностей, останній значно знизився порівняно з початком педагогічного експерименту. Формувальний етап експерименту дав змогу з'ясувати, що рівень сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури суттєво підвищився, тоді як у студентів контрольних груп майже не змінився.

Проблема методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури із мовознавчих дисциплін не вичерпується результатами виконаного дослідження. Перспективи вбачаємо в розробленні та науковому обґрунтуванні шляхів упровадження тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури засобами інформаційно-комунікаційних технологій, розробленні системи тестових завдань, а також методичних рекомендацій у форматі змішаного і дистанційного навчання з мовознавчих дисциплін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Шкавро В. Методичні орієнтири до розроблення тестових завдань із мовознавчих дисциплін для майбутніх учителів української мови і літератури. *Наукові записки: зб. наук. ст. Серія педагогічні науки* /упор. Л.Л. Макаренко. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. СXXXVI (133). 236 -243 с.
2. Шкавро В. Сучасні підходи до розроблення тестових завдань із мовознавчих дисциплін задля вимірювання навчальних досягнень студентів. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. Серія «Педагогіка»*. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2017. Вип. 26. 121-130 с.
3. Shkavro V. V. Testing in linguistic studies as means of students' educational achievement measurement // *Sciences of Europe*, №21, Vol. 2, 2017. P. 47-50.
4. Шкавро В. В. Сучасні тенденції в оцінюванні якості знань майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін. *Науковий вісник Донбасу*. 2018. № 1 – 2. Режим доступу: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2\(37-38\)/svvzmd.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2(37-38)/svvzmd.PDF)
5. Шкавро В. Поетапне впровадження тестових завдань із мовознавчих дисциплін як засобу формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. *Наукові записки: зб. наук. ст. Серія педагогічні науки*. /упор. Л. Л. Макаренко. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. СXXXVIII (138). 250-258 с.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Шкавро В. Становлення і розвиток форм тестового контролю в навчальних закладах . *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 12. С. 32-34.
7. Шкавро В. Використання тестових завдань із мовознавчих дисциплін в освітньому процесі майбутніх учителів української мови і літератури. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 12. С. 32-34.
8. Шкавро В. В. Упровадження тестових завдань із мовознавчих дисциплін на освітній платформі Moodle для майбутніх учителів української мови і

літератури. *Молодий вчений*. 2018. №4. С. 310-315. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4/72.pdf>

9. Шкавро В. Риторичні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 12. С. 34-36.

АНОТАЦІЇ

Шкавро В. В. Методика тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). – Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2019.

Робота є теоретико-експериментальним дослідженням методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін.

З'ясовано, що упродовж тривалого часу тест мав різний статус від несприймання його як ефективної форми контролю на державному рівні й аж до повного визнання та впровадження як обов'язкового зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень на національному рівні для вступу до закладів вищої освіти.

У роботі схарактеризовано класифікаційні ознаки тесту як інструмента вимірювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу (валідність; достатній рівень складності; об'єктивність і надійність; репрезентативність; значущість і дискримінантність; достовірність, науковість) та типологію тестів (навчальні, контрольні, альтернативні, варіативні, послідовні, конструктивні, ланцюгові, тематичні, ситуативні, а також тести успішності та комп'ютерні тести); з'ясовано й уточнено сутність базових понять дослідження: «тест», «тестування», «тестовий контроль навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури». Зміст поняття «тестовий контроль навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури» потлумачено як інструмент діагностування (поточного та підсумкового), що містить кваліметрично вивірену систему тестових завдань і передбачає стандартизовану процедуру проведення, заздалегідь спроектовану технологію оброблення та аналізу результатів тестування.

Проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення для тестового контролю навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу; встановлено переваги тестів над іншими формами контролю. Визначено критерії: *когнітивний, діяльнісний, професійно-зорієнтований* та показники рівнів сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури; розроблено методику тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін, якою передбачено створення різних типів тестів з урахуванням обґрунтованих у педагогічній науці принципів, методів, форм оцінювання тестових завдань трьох

рівнів складності та оптимальне поєднання на заняттях із мовознавчих та лінгводидактичних дисциплін традиційних (бланкове тестування) та інноваційних форм (електронні платформи) тестового контролю навчальних досягнень.

Результати експерименту підтвердили ефективність запропонованої методики тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури у процесі формування лінгвістичної компетентності.

Ключові слова: тест, тестові завдання, тестовий контроль навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури, лінгвістична компетентність, методика тестового контролю.

Шкавро В. В. Методика тестового контролю знаній будучих учителів українського языка и литературы с языковедческих дисциплин.

Диссертация на получение научной степени кандидата педагогических наук из специальности 13.00.02 – теория и методика учебы (украинский язык). – Киевский университет имени Бориса Гринченко. Киев, 2019.

Работа является теоретико-экспериментальным исследованием методики тестового контроля знаний будущих учителей украинского языка и литературы с языковедческих дисциплин.

Установлено, что на протяжении длительного времени тест имел разный статус, от неприятия его как эффективной формы контроля на государственном уровне и до полного признания и внедрения в качестве обязательного внешнего независимого оценивания учебных достижений на национальном уровне для вступления в учреждения высшего образования.

В работе охарактеризованы классификационные признаки теста как инструмента измерения учебных достижений субъектов образовательного процесса (валидность; достаточный уровень сложности; объективность и надежность; репрезентативность; значимость и дискриминантность; достоверность, научность) и типологию тестов (учебные, контрольные, альтернативные, вариативные, последовательные, конструктивные, цепные, тематические, ситуативные, а также тесты успешности и компьютерные тесты) раскрыто и уточнено сущность базовых понятий исследования: «тест», «тестирование», «тестовый контроль знаний будущих учителей украинского языка и литературы». Содержание понятия «тестовый контроль знаний будущих учителей украинского языка и литературы» объяснены как инструмент диагностики (текущего и итогового), содержащий кваліметричну виверенну систему тестовых заданий и предусматривает стандартизованную процедуру проведения, заранее спроектированную технологию обработки и анализа результатов тестирования.

Проанализировано содержание учебно-методического обеспечения для тестового контроля знаний субъектов образовательного процесса; установлено преимущества тестов над другими формами контроля. Определены критерии:

когнитивный, деятельностный, профессионально-ориентированный и показатели уровней сформированности лингвистической компетентности будущих учителей украинского языка и литературы; разработана методика тестового контроля знаний будущих учителей украинского языка и литературы с языковедческих дисциплин, предусматривающей создание различных типов тестов с учетом обоснованных в педагогической науке принципов, методов, форм оценивания тестовых заданий трех уровней сложности и оптимальное сочетание на занятиях с языковедческих и лингводидактических дисциплин традиционных (бланковое тестирования) и инновационных форм (электронные платформы) тестового контроля знаний.

Результаты эксперимента подтвердили эффективность предложенной методики тестового контроля знаний будущих учителей украинского языка и литературы в процессе формирования лингвистической компетентности.

Ключевые слова: тест, тестовый контроль знаний будущих учителей украинского языка и литературы, лингвистическая компетентность, методика тестового контроля.

Shkavro V.V. Methodology for testing educational achievements of future Ukrainian language and literature teachers in linguistic subjects

Thesis for a candidate degree in pedagogical sciences, specialty 13.00.02 “Theory and Methods of Teaching (the Ukrainian language)”. – Kyiv Borys Grinchenko University. Kyiv, 2019.

This study is a theoretical-and-experimental research into the methodology for testing educational achievements of future Ukrainian language and literature teachers in linguistic subjects.

It is established that over time, differences in the status of tests had been observed ranging from its denial as an efficient form of control at the governmental level to its greater recognition and implementation as a mandatory external independent evaluation of educational achievements at the national level for admission to higher educational establishments.

In the study, the classification attributes of a test as a means of educational achievement measurements of the subjects of the educational process (validity; adequate level of complexity; impartiality and credibility; representativeness; relevance and discriminability; accuracy and scientific character) and the typology of tests (training, controlling, alternative, variative, sequential, constructive, successive, topical, situational and achievement and computer tests) are determined; the content of basic concepts of the research, notably “test”, “testing”, “test control of educational achievements of future Ukrainian language and literature teachers” is defined and specified. The content of the notion “test control of educational achievements of future Ukrainian language and literature teachers” is construed as a diagnostic instrument

(monitoring and summative) which would comprise a qualimetrically reconciled system of test tasks and provide a standardized procedure for its carrying out, previously designed technology for processing and analyzing the test results.

As a consequence of theoretical comprehension of a substantial part of the works on linguistic competence attributes, it is established, that the scholars distinguish the following components of the *linguistic competence*, namely, a cognitive one representing a scope of knowledge about the language, its linguistic units and functioning rules; operational, which would envisage the level of mastering the linguistic units, the ability to articulate accurate utterances and percept other peoples' ones; personal, which comprises motivation as well, is deemed to be the determination to employ the linguistic means in the course of performing linguistic activities and to apply the aforementioned knowledge. The content of the notion "*linguistic competence of future Ukrainian language and literature teachers*" is construed as a deliberate focusing of the content of the education in the humanities on developing high-level professional communication skills of language students, which is deemed to be a crucial component of their occupational excellence. This being a linguistic competence that could provide better comprehension of a speech situation, inasmuch as it belongs to both the knowledge scope and the skills of applying the knowledge in the course of communication. The acquisition of core units belonging to every level of the language and structure of speech communication, as well as their essence and nature are considered to be decisive for forming the linguistic competence of future Ukrainian language and literature teachers.

The content of training and methodological materials for test control of educational achievements of the subjects of the educational process is analyzed; the advantages of testing over other forms of assessment are determined. The following criteria are defined: *cognitive, activity-orientated and professionally-orientated* as well as the levels of formation of the linguistic competence of future Ukrainian language and literature teachers; the methodology for testing educational achievements of future Ukrainian language and literature teachers in linguistic subjects is developed, which envisages elaboration of various types of tests with due regard for principles, methods and forms of assessment established in pedagogy and the relevant combination of traditional (blank testing) and innovative forms (electronic platforms) of educational achievement testing in the course of teaching linguistic and linguodidactic subjects.

The results of the experiments proved the effectiveness of the proposed methodology for testing educational achievements of future Ukrainian language and literature teachers in linguistic subjects.

Key words: test, testing task, testing educational achievements of future Ukrainian language and literature teachers, linguistic competence, methodology for testing.

Підписано до друку 04.02.2019 р. Формат видання 60x84/16.

Ум. др. арк. 116. Тираж 104 пр. Зам. № 19-932.

Київський університет імені Бориса Грінченка.

04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Свідоцтво про внесення до Державного Реєстру

ДК № 4013 від 17.03.2011 р.